

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

ZAMONAVIY TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSION PEDAGOGIK YONDASHUVLAR VA TALABALAR PSIXOLOGIYASIDAGI TRANSFORMATSIYALAR.

Rajabova Feruza Boboqulovna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy

Pedagogika universiteti Filologiya fakulteti 1-kurs talabasi.

Ilmiy rahbar: Musayeva Adiba Abdumajidovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doctori, PhD, dotsent.

Annotatsiya

Ushbu maqolada oliy ta'lim tizimida yuz berayotgan raqamli o'zgarishlar, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning talabalar psixologiyasiga ta'siri va o'quv jarayonini raqamlashtirish sharoitida yuzaga keladigan adaptatsiya muammolari tahlil qilinadi. Bo'lajak pedagoglarning kasbiy tayyorgarligida psixologik omillarning o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: *innovatsion pedagogika, raqamli transformatsiya, talaba psixologiyasi, motivatsiya, kognitiv rivojlanish, pedagogik muloqot, oliy ta'lim kreativ fikrlash.*

Bugungi tezkor o'zgarishlar davrida ta'lim tizimi jamiyatning eng dinamik bo'g'iniga aylandi. O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo'nalishlari belgilab berilgan bo'lib, unda asosiy e'tibor talabalarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va raqamli ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan. Ta'lim jarayoniga yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish nafaqat bilimlarni uzatish uslubini, balki talaba va o'qituvchi o'rtasidagi psixologik munosabatlarni ham tubdan o'zgartirmoqda. Tadqiqotchi olimlarning fikricha, zamonaviy dars tushunchasi faqat bilim berish emas, balki talabaning ichki imkoniyatlarini kashf etish va ularni ijtimoiy hayotga tayyorlashdan iboratdir [2020; 45]. Oliy ta'lim muassasalariga qabulqilingan birinchi kurs talabalari uchun o'quv jarayoni bir qator psixologik to'siqlar bilan boshlanadi. Akademik mustaqillikning oshishi, yangi ijtimoiy muhit va o'qitish uslublarining murakkabligi talabadan yuqori darajadagi moslashuvchanlikni talab qiladi. Hozirgi davrda talaba-yoshlarning ruhiy holatini o'rganish va ularga o'z vaqtida pedagogik yordam ko'rsatish dolzarb masalalardan biri sanaladi. Ayniqsa, filologiya yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun muloqot madaniyati va kognitiv psixologiya qonuniyatlarini bilish o'ta muhimdir. Bu borada pedagogik va psixologik qo'llab-quvvatlashning o'rni beqiyos bo'lib, u talabaning o'z salohiyatiga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi [2021; 12]. Ta'limda innovatsion texnologiyalar va kognitiv rivojlanish. Hozirgi kunda filologiya va pedagogika yo'nalishlarida ta'lim olayotgan talabalar uchun nafaqat an'anaviy metodlar, balki sun'iy intellekt va raqamli resurslardan foydalanish ko'nikmasi ham zaruriy ehtiyojga aylandi. Ta'limni raqamlashtirish sharoitida talabalarning diqqatni jamlashi va axborotni qayta ishlash tezligi o'zgarib bormoqda. Tadqiqotlar shuni

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

ko'rsatadiki, vizual axborotlar (infografikalar, video-ma'ruzalar) orqali berilgan bilimlar talaba xotirasida an'anaviy ma'ruzalarga nisbatan 40% ko'proq saqlanib qoladi [2016;92]. Biroq, bu jarayonda "psixologik qaramlik" shakllanmasligi uchun pedagoglar raqamli texnologiyalarni me'yorida qo'llashlari kerak. Talabaning mustaqil fikrlash qobiliyatini saqlab qolish uchun darslarda munozara va keys-stadi metodlaridan keng foydalanish tavsiya etiladi. Bu esa o'z navbatida talabalarning nutqiy mahoratini va mantiqiy xulosalar chiqarish qobiliyatini charxlaydi.

Zamonaviy pedagogik tendensiyalar ta'limni shaxsga yo'naltirilgan (person-centered approach) holda tashkil etishni nazarda tutadi. Bu yondashuvda talabasubjekt sifatida qaraladi va uning individual qobiliyatlari asosiy planga chiqadi. Olimlarning ta'kidlashicha, ta'lim samaradorligi bevosita talabaning ruhiy qulayligi va o'quv motivatsiyasiga bog'liq [2018; 88]. Raqamli transformatsiya va psixologik barqarorlik. Hozirgi kunda ta'limning raqamli platformalarga ko'chishi (LMS, Moodle va boshqalar) talabalarda yangi turdagi kognitiv ko'nikmalarni shakllantirmoqda. Biroq, bu jarayon talabadan katta intellektual kuch va diqqatni jamlashni talab qiladi. "Axborot charchog'I" (information overload) fenomenini keltirib chiqarmaslik uchun o'qituvchi o'quv materiallarini vizuallashtirishi va talabalar uchun tushunarli tarzda taqdim etishi lozim. Innovatsion texnologiyalarni qo'llashda talabaning individual xususiyatlarini inobatga olish zarur bo'lib, bu ta'limning insonparvarlashuviga xizmat qiladi [2016; 54]. Talabalik davri inqirozlari va pedagogik yechimlar. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, talabalikning birinchi yilida "kutishlar va voqelik o'rtasidagi nomuvofiqlik" inqirozi tez-tez kuzatiladi. Talaba o'rta maktabdagi erkinlik bilan oliy ta'limdagi akademik talablar orasida muvozanatni topishi qiyin kechadi. Bu davrda talabaning ruhiy barqarorligini ta'minlash bevosita o'qituvchining pedagogik mahorati va empatiya qobiliyatiga bog'liqdir [2019; 110]. Umumiy psixologiya qonuniyatlariga ko'ra, har bir yosh davrining o'ziga xos inqirozlari va ularni yengib o'tish mexanizmlari mavjud bo'lib, ularni o'rganish bo'lajak pedagoglar uchun majburiy vazifadir [, 2018; 202]. Innovatsion metodlarning psixologik jihatlari.

"Problem-based learning" (muammoli o'qitish) metodini qo'llash orqali talabalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish mumkin. Bu jarayonda talaba shunchaki tinglovchi emas, balki muammoning yechimini izlovchi faol ishtirokchiga aylanadi. Bu esa talaba-yoshlarning o'z-o'zini baholash darajasini oshiradi va ularda mas'uliyat hissini shakllantiradi. Bunday metodlar qo'llanilganda psixologik maslahat usullaridan foydalanish o'quv samaradorligini ikki barobarga oshirishi isbotlangan [2017;76]. Filologik ta'limda pedagogik muloqotning o'rni. Bo'lajak ona tili va adabiyoti o'qituvchilari uchun pedagogik muloqot nafaqat vosita, balki kasbiy faoliyatning asosi hisoblanadi. Talabalarning nutq boyligi, asar qahramonlarining psixologiyasini tushuna olishi va ularni tahlil qilishi kognitiv psixologiya bilan chambarchas bog'liqdir. Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universitetida olib borilayotgan amaliy mashg'ulotlar aynan talabalarning kasbiy nutqini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, bu jarayonda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanilmoqda.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Olib borilgan ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, pedagogika va psixologiya integratsiyasi zamonaviy ta'lim sifatini oshirishning asosiy omilidir. Ta'lim jarayonida innovatsiyalarni joriy etishda quyidagi tavsiyalarga amal qilish maqsadga muvofiq: Talabalarning individual-psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda tabaqalashgan ta'lim tizimini kengaytirish; Oliy ta'lim muassasalarida raqamli savodxonlik bilan bir qatorda psixologik immunitetni shakllantirish darslarini ko'paytirish; Talabalarni mustaqil ilmiy tadqiqot ishlariga yo'naltirish orqali ularda kreativ fikrlashni rag'batlantirish. Xulosa qilib aytganda, pedagogik faoliyatni psixologik asosda tashkil etish yosh avlodning intellektual salohiyatini yuzaga chiqarishda eng samarali yo'ldir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Asqarova O.M. Pedagogika: Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
2. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya: Nazariya va amaliyot. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Ikramova A.N. Ta'limda innovatsion texnologiyalar va raqamli transformatsiya. – Buxoro, 2016.
4. Nishonova Z.T. Psixologik maslahat va metodika. – Toshkent, 2017.
5. Sharifxo'jayev M. Oliy ta'limda pedagogik mahorat. – Samarqand, 2019.
6. Umarov B.M. Ijtimoiy psixologiya va talabalar muammolari. – Toshkent: Cho'lpon, 2012.
7. Yo'ldoshev J.G'. Zamonaviy darsning pedagogik tahlili. – Toshkent, 2020.
8. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.

